

A TANYÁRA TETŐT HÚZNAK.

I.

Úgy tűzött a nap, hogy valósággal verte a földet. Az ég nehéz, fehér fényben szikrázott s a megszorult hőség megüledett a levegőben. Felhő még az ég alján sem mutatkozott, szél nem járt, a rögök hangtalanul hasadoztak.

Pedig még csak május volt, a vetés eltikkadva is zöldelt, de eső már olyan régen esett, hogy a kubikgödrök sara is megrepedezett. A kutyák kifeküdtek az eperfák alá, a rucák szuszogva tollászkodtak a vályuk körül, ott pedig, ahol szik vagy homok borította a földet, a roppant csöndben cicindélák legelésztek.

Az asszony, Zsófi, az országúton haladt. A fejkendőjét megoldotta az álla alatt, mert a meleg kezdett ránehezedni a tarkójára is. Hajnal óta gyalogolt, valamerre Dorozsma felé igyekezett, az urához, Jánoshoz, aki még a télen elszegődött kubik-munkára. Nagy terhet vitt. Egyet az ölében, a másikat a szívében. Az ölében karonülő kised szunyókált, — a másik, a nagyobbik, a kezébe fogódzkodva topogott mellette —, a szívében kétségbeesés és gyász szorongott.

Nagyritkán kocsi jött velük szembe, ilyenkor letért az útmenti kemény csapásra és gyengéden maga után rántotta a gyereket.

— Gyere! — mondta.

A fiúcska már zihált a fáradságtól, vörhenyesre égett arcán a láz fénye csillogott, s hogy az anyja megszólalt, bátorságra kapott és szítt az orrocskáján.

— Meddig mönyünk még? — szakadt ki belőle a gyámoltalan panasz.

Hajnal óta már vagy ötödször kérdezte ezt s az anyja most is csak épen csitításképen felelt.

— Majd mögalszunk valahun, aztán hónap ilyenkor mán ott löszünk.

A gyerekek már kezdett zibbadni a lába, hát tovább firtatta:

— Hun?

— Apádnál.

— Apám hun van?

— Báhó. Mondtam mán, ott, ahun dógozik.

— Hun dógozik?

A kocsi, ami elől kitértek, elhaladt. Az asszony nem felelt, visszakanyarodott a keréknyomra. A gyerek megpróbálta sírásra fogni.

— Üjlünk le! — huzatta magát.

Az asszony sóhajtott. Ha nem szorítja, holnapután hajnal előtt nem érnek Dorozsma alá. A karonülő addig talán el is alél, aztán úgy lehet, hiába is élesztgetik.

Meggyorsította a lépteit s megint ennyit mondott csak:

— Gyere!

Azért később félórácskára leültek az árok partján egy fa alá. De hogy a gyerek tovább batramoskodott, a karonülő meg nyöszörögni kezdett, az asszony oda-odaszólt a kukoricakapálóknak:

— Ez az út visz Dorozsmára?

— Ez — feleltek vissza. — Hanem a még...

Azt akarták mondani, hogy az még messze van, de látták az asszony arcán a fájdalmas tiltakozást és elharapták a szót.

Valahogy azért leáldozott a nap s megállottak egy kiszáradt kanális zsilipjénél. Távolabb tanya húzódott meg egy kis akácos mögött, az út mellett, gazdaforma vizsgálta a szemhatárt.

Amikor meglátta az idegen asszonyt, áttolta a pipáját a szája balsarkába, aztán köhintett.

Az asszony megvárta, amíg megnézi, aztán most már szándékkal földadta a szót.

— Dorozsmára igyeköznénk.

A gazda, Kóti, pislantott egyet.

— Dorozsmára?

— Oda.

— Hát akkor jól mönnek, mer erre van. Csak át köll mönni a Tiszán.

Az asszony a szoknyája mellé húzta a gyereket, a karonület pedig a melléhez ölelte.

— Át. Oszt még onnan is jókora út.

— Jókora. De egy nap azt is mög löhet tönni.

Az asszony vergődött.

— Mög. Hanemhát nem mindönki bírja.

A gazda bölintott:

— Nem.

— Mer ez a gyerök mán délúta rí.

A gazda nem felelt, hanem megint szemügyre vette őket. Most már megnézte mind a hármójukat s nagysokára szólalt csak meg.

— Hát möghálni mindönütt löhet — mondta csöndesen.

— Löhet mindönütt.

— Oszt az ilyen öklömnyi ott húnyja le a szömit, ahova letöszik.

— Ott.

A magasságból már csönd szitált alá s a földből hangok csendültek.

— Mer helyet akárki adhat.

— Adhat akárki.

— Magam is. Mer vackon mög földél alatt mégis jobb.

— Jobb.

Messze felzavart vércse visított s a félős hangra libagágogás felett a tanyából.

— Na! — mondta a gazda és megfordult.

Az asszony szó nélkül megindult utána.

A vetés mellett haladtak, úgy értek be a tanyába.

Kóti az eresz alatt megállott és az istálló felé kiáltott:

— Pétör!

— Hallom.

— Gyűjjék kend.

Az istállóból motoszkálás hallatszott. Alacsony, borostás arcú vénember kerülközött elő. Amikor meglátta a jövevényeket, csodálkozva megtörülte a szemét.

— Na fene? — hitetlenkedett.

Az asszony most már tudta, milyen tanyába került. Azért illendőségből megjegyezte:

— Köszönnék mán, de úgy látom, nincs kinek.

— Nincs.

— Lány sé?

— A sé. Hanem a két ló, az kanca.

Zsófi egyszerre megkönnyebbült. A gazda tehát özvegy, nincs fehérszemély a tanyában. Így azután igazán jó. Legalább nem faggatja, meg nem mustrálja fel senki. A testét hirtelen jóleső langymeleg járta át s a fáradság egyszerre felengedett a tagjaiban. Lezökkentette a batyut a hátáról, nekitámasztotta a falnak, a karonülőt lefektette a vacokra, a másikat eltolta magától s boldog lélekezéssel simította ki a haját a homlokából.

— Jaj istenöm! — mondta hangos szóval, hálás sóhajtással.

Az öreg Pétör is elébb jött, a koloncos, lompos kutya pedig az udvar közepéről nézte őket.

A gazda szólalt meg:

— Itatott kend?

— Itattam — felelt hűvösen az öreg.

— A tehénnek?

— Annak is vetöttem. Tököt.

Kóti az arcára nézett. Hm! — lepődött meg. De mély az a két ránc az öregnek a szája fölött. A szemöldöke meg olyan bozontos meg kemény, akár a sündisznó tüskéje. Igaz ugyan, hogy az öreg a kilencvenedik esztendejét tapossa, hanemhát azt a két mély barázdát eddig még nem vette észre az arcán. Pedig ott lehetett eddig is, csak ő nem nézte látó szemmel.

A fejével mutatott Zsófi:

— Erre a jó asszonyra mög ráestelődött.

Az öreg száraz, szőrös kezével elkente fakó bajuszát.

— Mőre igyekszik?

— Dorozsmának.

Az asszony már mozgott, a szeme meg a keze kereste a munkát s miközben eligazította a karonülő alatt a subát, szapora szóval felelt:

— Oda mönnék. Az uramhoz. Hanemhát én mostmán majd csak odaérok valahogy. Kigyelmetök mög végezzék.

A gazda a pitvar felé fordult.

— Majd akkor mék, oszt inkább csutkát hozok.

Az asszony is benézett a pitvarba és összecsapta a kezét:

— A hétön tán még nem is öttek melegélt?

A gazda felelt:

— Nem ám. Még az azelőtt valón sé.

Zsófi rosszalólag csóválta a fejét.

— Látom, mer rozsdás itt mindön. Még a kis bogrács is. A csuda, hogy tücsök nem lakik a fazékokba.

Már futott is. Felgyúrte a korcba a szoknyáját, vizet hozott a kútról és begyújtott a katlanba. Füst csapott ki a katlan repedésén s a jóillatú meleg egyszerre átjárta a levegőt. Zsófi kipirult a buzgalomtól s most már úgy dolgozott, mintha otthon lett volna. Tarhonya, szalonna meg kolbász került elő s az ételszag megcsiklandozta a bensőket.

A két ember kint ült az eresz alatt. Kóti előrekönyökölt az asztalon és nézte az ég alját. A kutya előbátorkodott, leheveredett a vacok elé s táguló orrcimpával leste a macskát, hogy mikor sündörgődzik oda az asszonyhoz.

A katlanban lobogott a tűz, a víz zubogott, a serpenyőben sercege pirult a szalonna.

Amikor a tarhonya megfőtt, az asszony belefördította a kolbászt, darabig még rotyogtatta, aztán feltálalta főztét.

— Na — mondta. — Most jó lesz ez is. Röggel mög majd berántok egy kis levest.

A gazda leemelte a fejről a kalapját és leeresztette a szék mellé a földre.

— Előbb a kicsiknek, aztán té mög majd magadnak.

Zsófi két kis tányért hozott ki. Mert a kemény tarhonyából, aztán az asztal közepére tolta a tálat.

— Mögköszönjük. Fogyasszák el kigyelmetök egészséggel.

Hátrahúzódott a gyerekekhez. Az egyik tányért letette a nagyobbik elé, a karonülőnek pedig maga adott.

Hallgattak. Nem hallatszott más, csak a csöndes csámcsogásuk. Az égen már felhalványlottak a csillagok s a hűvöses esti pára szagokat kergetett a tanya felé.

Mire a két ember jóllakott, Zsófi is végzett a gyerekekkel. A nagyobbik még szorította a kanalat, de a feje már félrebillent s ölében a tányérral, a szender édesded félálmában pihegett. Zsófi felfektette a vacokra, eligazította őket, aztán kiment a kamrába lisztért.

— Sütök mán, ha itt vagyok — mondta, amikor beáztatta a kovászt.

A gazda ráhagyta. Kevés ideig nézegéltek még, aztán az öreg elment és lefeküdt. Lassan álom ereszkedett Kótinak a pillájára is s elballagott ő is az istállóba.

— Aztán majd pihenj le te is — szólt oda búcsúzóul az asszonynak. Az jókedvűen felelt :

— Csak mönnyön, kigyelmed. Majd én előbb mögdagasztok.

A kenyértészta már csattogott a keze alatt. Jó órát dagasztott, akkor, hogy a tészta már nem ragadt, abbahagyta a munkát.

— Hej! — mondta félhangon.

A tanyára gondolt, hogy milyen szép vagy, aztán a két magának való ember mellett nemsokára talán még a szobákat felveti a gyom meg a gaz.

— Ugyan kifélék lehetnek? — kérdezte magától, amikor letette a fejről a kendőjét és leheveredett a két gyerek mellé. — Ugyan mifélék lehetnek — ismételte most már csak gondolatban. — Annyit se mondtak, hogy eső kéne.

A többi már ködbe veszett, mert meglepte az álom. A mély alvás után pihent testtel érzett fel hajnalban. Az eget még opálos párák fátyolozták, de a fecskék már kint tollászkodtak a fészük mellett.

Magára kapta a rokolyáját, aztán szaladt szalmáért meg csutkáért. Mire bevetette a kenyeret, már Péter is vezette kifelé a lovakat.

Zsófi felé fordult s most tekintett csak körül az udvarban. Szólni akart, de csak a szívére szorította a kezét. Az épületek roskadoztak, vadon nőtt fű és szétszórt trágya borította mindenütt a földet. Gereblye, ásó, söprű — gondos kéz — évek óta nem szorgoskodott a tanya körül s buja, elvadult burjánzás uralt mindent. A magára hagyott, kibomlott televény csaknem félelmetes erővel túrta kifelé magából az életet. A kert bedőlt kerítése előtt kotlók karattyoltak, a fűben száz meg száz kis csibe csipegett, a kútnál ruca- meg libanyáj várta a vizet, a jászol mögött két kis borjú húzgálta a száraz kukoricaszárat s a beomlott tanyásház kéményén golyacs család tollászkodott.

S a földből, a félrebillent tetejű kazlakból, az épületromokból, a hulladékkal és kaszálatlan fűvel trágyázott rögökből a bőség, az örök és elpusztíthatatlan tenyészet nehéz illata párázott.

Zsófit elkábította a látvány és futott a kamrába. Ocsut szórt a csirkéknek meg kukoricát, hogy jusson a kacsáknak, libáknak, gyöngytyúkoknak, galamboknak meg pulykáknak is, aztán szaladt vissza a pitvarba és rántottlevest készített. Később meszet is talált a konyhában, s amíg az esti étel megfőtt, kimeszelté a szobát, kint pedig zölddel elhúzta a fal tövét.

Kóti este, amikor jóllaktak, meg is jegyezte :

— Dógos asszonynak láccik.

— Annak — erősítette meg Péter.

Hozzá nem igen szóltak. Nem volt mit, meg ráhagyták, hogy végezze, ahogy jónak látja.

Másnapra ragyogott a tanya, harmadnapra megtisztult az udvar s a baromfiólnak neki volt támasztva a létra. A legyek bekaptak megint a konyhára, a tyúkok üllön aludtak, a tehén vidáman adta a tejet, a kutya pedig kiállt a tanya elé és megugatta az országúton elhaladó kocsikat.

Zsófi a negyedik napon korábban kelt. Megmosdatta a gyerekeket, s amikor később feladta a két embernek a laskatészta levest, megállott az asztal előtt.

— Hát akkor én mög mék... — mondta csöndesen.

Péter nézett fel rá.

— Mégy?

— Mék. Aztán köszönöm is a jóságukat.

Kóti előrenyujtotta a lábát az asztal alatt.

— Az uradhoz?

— Ahhoz.

— Hát így jó. Mer vár bizonyosan.

Felemelkedett.

— Majd átmék akkor. Szólok annak a kölöknek. Kend mög addig fogjon be.

Zsófi látta, át akar szólni a szomszéd tanyába.

— Sose fáraggyon kigyelmed. Nem vagyok én olyan kényös. Elmék én a magam lábán is.

Kóti nem felelt. Elment. Mire visszaért a szomszéd gyerekekkel, akkorra az öreg befogott.

— A derékba is vetöttem. Szalmát — mondta.

Zsófi felhágott. A karonülöt tartotta, a másikat pedig leültette maga mellé a szalmára. A szomszéd kölök már fogta a gyeplőt.

— C! Szellő! — indította el a lovakat.

Zsófi kiszólt a kocsiderékből:

— Isten álgya mög kigyelmetöket.

A két ember egyszerre bökte meg a kalapja szélét:

— Isten...

A kocsi kizörgött a tanyából, aztán kifordult az országútra.

Darabig még néztek utána, amikor aztán a kocsi eltűnt a kanális hajlata mögött, Péter elmázolta a kezefejevel az orra alját.

— Elmönt... — mondta csöndesen.

Kóti még nézte a messzeséget. Kevés ideig még így maradt, akkor megfordult.

— El!...

S lehajtott fejjel megindult az istálló felé.

II.

Alkonyodott, amikor a kölök Dorozsma alatt beállt az uradalomban.

— Na, itt vónánk . . . — mondta. — Ha itt van az ura, itt mög-tanája, mer amoda dógoznak a lapon. Én mögötetök, oszt fordulok vissza.

Zsófi lekeverködött a kocsiról. Amikor a lába földet ért, megdobbant a szíve. Hát most már itt van, aztán ki tudja, hogy óra mulva nem mérheti-e megint az utat. Mert az ura nagytermészetű, a száraz betegség is kínozza, könnyen elfoghatja a harag, amikor meglátja. Pedig még azt is meg kell mondani, hogy nem jókedvéből jött, hanem a baj hajtotta. Hízóval maradt otthon, amit januárban fogtak be, s a disznó, reménységük, egész vagyonuk, éltető melegük az elkövetkező télre, megdöglött. Az urak bélyeget nyomtak rá, még szappannak se adták ki. Azt mondták, el kell ásni, mert vész volt benne.

Elköszönt a gyerektől és megindult a lapon felé. A szíve lüktetve vert s nagyon hosszúnak találta az utat. Amikor felért az emelkedésre, elszoruló kebelével állott meg. A lapon kanálist árkoltak s a kubikokban legalább kétszáz ember dolgozott. Elöl fabódé állott. Abban laktak az urak.

Zsófi a kubikusok felől került. A legelső gödör szélén megállott.

— Jónapot aggyon isten . . . — köszönt.

Az egyik kubikos felnézett. Csak pillantást vetett rá, aztán ásott tovább.

Zsófi keveset várt. Elsimította a homlokát.

— Ide gyüttem . . . — mondta bátortalanul.

A hangra egy másik, fiatal kubikos is felnézett. Látta, hogy asszony áll a parton, takaros, fehér arcú, nagy szemű menyecske, s letörülte a verítéket az arcáról.

— Asszony-é, na? — tréfákozott, mintha nem hitt volna a szemének.

Zsófi kapott a barátságos szón.

— A vónék . . . Ha mögtanálnám a párom. Mert út keresném.

A legény elszomorodott.

— Aztán melyiket? A vótat-é, vagy aki csak eztán kér csókot.

— A vótat . . . Mer apjuk — mutatott a két gyerekre. — Osztt úgy mondták, itt van.

— Na, ha itt van, akkor itt mög is tanájja.

— Csak azt nem tom, hogy mőre.

A legény nevetett.

— Hát . . . — mutatott el a távoli füzes felé. — Arra van egy szarka fészök. Abbul hallottam a csipogását.

Zsófinak a szíven fájdalmas öröm suhant át.

— Nem csörgős az, se nem lopós, inkább nagyon is magának való. A neve mög Meszli. Meszlényi Pál. Irásba így szokták fölvenni.

A legény egyszerre megcsendesedett. A másik, az öregebbik is felütötte megint a fejét és hátrább tolta a kalapját.

— Hogy mondta?

Zsófi megrezzent.

— Meszli.

— Meszlényi Pál?

— Úgy híjják.

A két ember összenézett. Az idősebb felelt :

— Na csak mönnyön akkor oda az irodába. Ott vannak az urak. Majd azok fölvilágosítják.

Zsófi nem tudta miért, de a lélekzete hirtelen elszorult. Megfordult s most már egyenesen az irodának tartott. Amikor odaért, eleresztette a nagyobbik gyerek kezét s mialatt elsimította a ruháját, kémlő, nyugtalan tekintettel kutatott bent az irodában. Pillanatig maradt csak így, akkor olyan heveséggel, mintha idáig futott volna, előrelépett. Amikor megállott az ajtó előtt, nem köszönt, csupán a fejével biccentett.

A deszkából ácsolt irodában két mérnök dolgozott. Hallották, hogy valaki megállott az ajtó előtt, de nem néztek fel. Zsófi percig várt, aztán megszólalt :

— Aszonták, ide gyűjkek — mondta szívdobogva.

Az asszonyi hangra a két mérnök egyszerre emelte fel a fejét. Csodálkozva tekintettek Zsófiira. Nem értették, honnan került ide.

— Eltévedt menyecske? — kérdezte az, amelyik az ajtóval szemben ült.

Zsófi közelebb húzta magához a gyereket.

— Nem. Ide gyűttem. Ide igazítottak. Az uramat keresném, ha itt vóna.

A mérnök egyszerre elkedvetlenedett.

— Az urát?

— Azt.

— Itt nincs helye asszonynak, lelkem. Asszonynak tilos az itt tartózkodás.

Zsófi reszketve mondta :

— Meszlényi Pálnak híjják. Oszk baj ért. Azér gyűttem.

A mérnök felállott. Morgott valamit és félrevonta a vállát.

— Mi nem tehetünk semmit, menyecske. Ami járt, azt elküldtük. Zsófi nem értette. Forróság csapott el az arca előtt, aztán nagy hideg futott végig a hátán.

— Mönnek már... — nyögte — de nem tudom, hún tanáalom mög. Amérnök nagyszemet meresztett. Most már értette. Kiment Zsófihoz.

— Nem kapta meg az értesítést?

Zsófi rázta a fejét.

— Nem.

— Az újságokat sem?

— Nem. Nem kaptam én semmit. Nem is kértem.

A mérnök habozott :

— Nézze menyecske... Hogy is mondjam... De hiszen mi pontosan elintéztünk mindent. A maga ura nincs már itt. Meghalt még a múlt hónapban.

Zsófi megtántorodott. Olyan irtózatossá volt az, amit a mérnök mondott, olyan hihetetlenül hangzott, hogy nem tudta felfogni a szavak értelmét.

— Hogy mondta?

A mérnök odalépett hozzá és a vállára tette a kezét.

— Meszlényi Pált keresi úgy-e?

— Azt.

— Nahát, itt egy Meszlényi Pál dolgozott. Az meghalt. Nem értesítette a hatóság?

Zsófi-val fordult a világ. A füle hirtelen zúgni kezdett. Nem tudott szólni, csak nézte a mérnököt, de nem látott semmit. Az ereje egyszerre elhagyta és megingott.

A mérnök hozzákapott :

— Ejnye, na! Uralkodjék magán. Így ni. No, jöjjön, üljön le. Hát nem gazemberség! — fenyegetődött. — Nem értesítették. Ez az. Így bízson valamit az ember a hatóságra. Útnak eresztik ezt a szegény asszonyt.

Zsófi féldélig nem hallott, nem látott semmit. Akkor a zsibbadás, meg a rémület felengedett benne s megjelent az első könnycsepp a szemében. Az iroda falának támaszkodva ült. Olyan erőtlennek érezte magát, hogy nem mert felkelni. Most döbbsent csak rá, hogy hol van. A hízó otthon, az út, Kóti tanyája, mindez álomnak tetszett előtte, amely most hirtelen szétfoszlott. Jajveszékelnéni akart, de az egyedülvalóság megdermesztette benne a fájdalmat és a kétségbeesést.

Kuncogva, szűkölő sírással emelkedett fel s futott a kubikhoz. A két kubikos már messziről meglátta s amikor odaért, az idősebbik elmutatott Dorozsma felé.

— Ott van. Ott nyugszik. Ott megtalálhatja.

Zsófi csak ezt akarta tudni. Meg sem állt, nekivágott egyenesen a töltésnek.

Óra múlva elérte a temetőt. A temetőcsész úgy nézte meg, mintha már várta volna. Nem szólt, nem kérdezett tőle semmit. Megindult vele szépen az elköltözött sírja felé.

III.

A vezetőmérnök erősködött, hogy nem. A fegyelem az első. Ő azt nem engedi megbontani.

— Asszonynak nincs helye a táborban. Engem csapnak el, ha megtudják! — jelentette ki.

Olasz, az öreg, meg a másik három kubikos levett kalappal állottak előtte.

Arcukon, amelyet bronzszínűre égetett a nap, nyugalom és méltóság ült. Egy vonásuk sem mozdult, csupán a szempillájuk rebbent. Ez azt mondta, ha nem, akkor nem. Ámbár Zsófi azért mégis maradhatna. Ha már itt van. Ha már idefáradt, mert nem tudta, hogy az embere meghalt. Dehát a parancs, az parancs, az ellen nem tehetnek. Pedig az asszony már reggel óta tolja az egyik kordét.

A mérnök már nem is nekik beszélt. Magát akarta meggyőzni. Résztvevő szívvvel volt az asszony iránt, de tartott a rendkívüli eset következményeitől. Félt, hogy az asszony jelenléte megzavarja a munka egyhangú ütemét és üszköt hullat a nehéz robot tompa csöndjébe.

— Nem. Nem lehet. Nem engedhetem meg! — védekezett a a szánalmával szemben. — Menjenek kendtek dolgukra.

De még mindig küzdött magával. Látta az asszonyt a két gyerekkel és szörnyű kiabálások között behívta az irodába az öreg kubikost.

— Kinek a keze alá akar dolgozni? — förmedt rá, mintha meg akarta volna enni.

Az öreg látta, hogy megenyhült, azért lármázik csak, hogy elrejtse az engedékenységet és rántott a gatyája korcán.

— Sönkié alá se. Magának.

— Magának? — hökkent meg a mérnök.

— Magának. Fiatal, mög erős. Annyit, amennyit kék, elbír.

A mérnök még mindig hitetlenkedett.

— De hiszen szerszáma sincs?

— Van. Mán kapott.

A mérnök zsebregyűrte a kezét. Végigsétált néhányszor az irodán és rágta a szájaszélét. Nagysokára szólalt csak meg.

— Hát nem bánom, küldjék akkor ide. De ha baj lesz, maguk isszák meg a levét.

Zsófi jött. Megállott az ajtó előtt.

— Aszonták, hogy gyűjkek ide.

A mérnök már ült.

— Hogy hívják?

Zsófi megrekkent:

— Engöm?

A mérnök félrehúzta a száját:

— Maga ne kérdezzen, hanem feleljen, mert így sohasem leszünk készen. Felveszem munkára, érti?

Kiállította a munkalapot. Amikor elkészült, figyelmeztette Zsófit:

— Aztán ügyeljen, hogy elő ne adja a legkisebb is magát, mert akkor mehet. Remélem, tudja, mire gondolok. Ez itt tábor. Maga fiatal is, takaros is. Ezek meg itt már hónapok óta nem láttak asszonyt. Én sem. Hát azért mondom. Most pedig mehet, aztán az után kap, amit végez.

Zsófi szédelegve támolygott vissza a kubikokhoz. Az emberek jól beszéltek. Maradhat. Estig fáradság nélkül talicskázott, akkor futott a gyerekekhez. A tábor sarkán vert maguknak vackot s meghúzódtak szépen a rongyaikon.

A legény, akivel reggel beszélt, később arra került.

— Na! — mondta és leült a közelükben egy kúpacra.

Az asszony a gyerekekkel foglalatoskodott.

A legény keveset várt, aztán megint megszólalt :

— Adni kék nekik.

Zsófi megnyugtatta.

— Előbb rőndbe tőszöm őket éccakára.

Az öreg bukkant fel a hajlásnál. Tele tarisznyát, meg nagy csajka krumplilevest hozott.

Zsófi megvárta, amíg hozzájuk ért, akkor megállította :

— Ugyan már na. Majd möglőszünk mink a magunkén is.

Az öreg letette a csajkát a földre, a tarisznyából pedig tarhonyát, sót, paprikát, hagymát rakott ki.

— Addig is . . . — mondta. — Hónapig nem gyün a markotányos. Így zökkentek a dolgok keréknyomra.

A munka nappal dobogott, este pedig, amikor kigyulladtak a tüzek s az ételszag kezdett szállni a levegőben, a fiatalabbak hanyatt feküdtek és nézték a csillagokat. Főnről fény szitált alá, ebben a különös, fátyolos világosságban Zsófinak az arca halványlott. A nyughatatlannabbja néha ilyenkor sóhajtozott, hasra fordult, de most így sem esett jól a fekvés, feltápászkodtak és elkerültek Zsófi felé.

Szót váltottak vele, lopva elgyönyörködtek, hogy milyen karcsú a dereka, mennyire könnyű a ringása, az arca pedig piros meg fehér, mintha nem is a nap színá munkaközben; aztán csendes szóval elköszöntenek tőle, elmentek és lepihentek.

Néha tréfa is esett s ha valamelyik legény túlságosan csiklandósan kacagott, az öregek közbeszóltak :

— Nacsak. Nyughassatok.

— Mer ez asszony.

— Az.

— Ilyet keresni köll.

— Keresni. Oszt szöröncsés lösz, aki mögtanálja.

A harmadik héten aztán az egyik kubikos, Tandori, alapos megfontolás után este maga is Zsófi felé került. Csontos, száraz ember volt, özvegy, gondtól meg munkától elnyűtt, de innen még a negyvenen.

Zsófi épen a gyerekeket etette, amikor a helyükhöz ért. Nem ült le. Megállott.

— Jól ösznek? — kezdte.

— Jól hál' Istennek — felelt Zsófi.

Csönd következett.

— Akkor jó. Ámbátor . . .

Zsófi felnézett rá. Láta, hogy az ember mondani akar valamit, hát megkérdezte.

— Kettő csak nem sok annak, aki bírja a dógot?

Tandori szítt a pipáján.

— Nem. Olyan asszonynak, mint té, nem sok. Csak nehéz.

— Majd lösz könnyebb is.

— Té tudod.

Összenéztek. Olvastak az egymás tiszta tekintetében.

Zsófi kezdte elmosni a bográcsot meg a kanalakat.

— Tudom. Azér mondom. Úgy még nagyobb gond.

Már mint hármásban, emberrel. Mert lám, az övé is meghalt.

Tandori előretette a jobblábát.

— Mer nem mindön embör egyforma. Van egészségs is.

— Van.

— Oszt én még a vagyok.

— De embör kend?

— Az. Csakhogy özvegy.

Zsófi lehajolt, hogy ne lássa az arcát.

— Mögköszönöm a tisztösségét. De mög nem hálálhatom.

Hallgattak. A láthatár már sötétedett. Körülöttük halkán neszelt az éjtszaka.

Tandori indult.

— Hát én szóltam, aztán gondold mög. Karó köll a gyöngé ágnak, az árváknak mög oltalmazó.

Elballagott. Nem érte szégyen, jóllehet az asszony világosan beszélt. Jobb is szerette így. Az ilyesmit meg kell gondolni. Mert pénzbe kerül. Sem a törvény, sem a pap nem esket ingyen.

Lassan elterült a nyár. A bogarak zümmögtek, a talicskák nyikorgtak, a lovak dobogtak s a megrekedt csöndben és hőségben hang nélkül folyt a munka. De a nap korongja már vörösödött, a föld mélyéről hús pára verte fel éjjelenként magát s mire elősorakodott szeptember, a munka is véget ért. Az utolsó nap délelőttjén már csak a fiatalja dolgozott. Másnap reggel nemzetiszínű zászlót húztak fel az elkészült csatorna zsilipjére. Idegen urak jöttek, felmérték a munkát; ebéd után a mérnök fizetett, majd egy másik beszédet tartott s azzal végezte, hogy mehet szépen ki-ki hazafelé.

Tandori, amikor felkészült, odament Zsófihoz.

— Gondolom, vót időd.

— Vót. Oszt avval vagyok, hogy jobb, ha elköszönünk egymástul.

Tandori az arcát nézte.

— Jobb?

— Jobb.

— Hát akkor Istenálgyon mög.

— Isten álgya kendet.

Tandori elfordult és megindult. A zsiliptól szólt vissza.
 — Már én erre mék! — Mutatott észak felé — Cöglédnek.
 Nem várt választ. Ment.

IV.

A karaván este indult el. Zsófi gyerekeit kordé vitte. Hosszú volt az éjtszaka, de nagy út állott előttük. Zsófi egész idő alatt magába mélyedve gondolkozott. Hazafelé tartott ő is, csak azt nem tudta, hova. Mer ember nélkül a régi helyen aligha látják jó szívvel. A kamrájába pedig azóta bizonytalán lakik valaki.

Nehéz gondjában elkerülte a fáradság, meg az álom is. Csak lépkedett lehajtott fejjel a kordé után s akkor tért csak magához, amikor a taliga előtte megbillent. Fák szegélyezték ezen a részen az országutat s a vezető megállást vezényelt.

Zsófi tétován emelte fel a tekintetét. A szíve hirtelen megdobbant. Megismerte a helyet. A Kóti tanyája iránt állottak meg.

A karaván lepihent az út mellé. A lovak fejére felhúzták az abrakos tarisznyát, aztán kiki előkotorászta, amiye volt. Az egyik almát, a másik szalonnát és nagy étvágygal láttak neki a falatozásnak.

Zsófi a tanya felé fordult. A koloncos kutya már rég észrevette őket s látva, hogy megállanak, hangos ugatással szaladt feléjük. Az árok partjára érve megtorpant s hogy nem szólt rá senki, hördült egyet, aztán csupán illendőségből újra ugatni kezdett, de most már nem vicsorogva, hanem csak vakogva.

Zsófi rászólt :

— Bodri. Te. Nem hallgatsz.

A kutya rátekintett s furcsán, mintha fülelt volna, félrefordította a fejét.

— Tán üsmerős? — kérdezte az egyik kubikos.

— Üsmeröm — felelt Zsófi. — Idevaló ebbe a tanyába.

— Abba a nagyba?

— Abba.

— Szép tanya.

— Az. Gazda emböré.

Nem tudta, mi lelte, egyszerre nyugtalanság fogta el. Szerette volna, ha Kóti megjelenik, hogy még egyszer megköszönje a jóságát. De nem volt tisztában az érzésével s szorongva, félelemmel vegyes várakozással figyelte a tanyát.

De nem mutatkozott senki, csupán a kutya lihegett tovább az árok partján.

Zsófi darabig még várakozott, akkor ijedten kapott magához. A gyerekeknek még nem is adott enni, pedig nemsokára indulnak. Kibontotta a vászonkendőt, előhúzta a zacskót, kenyeret szelt, turót kent rá jó vastagon, felült a kordéba a gyerekek mellé és falatozni kezdtek.

Elöl már mozogtak, amikor megint bekötötte a zacskó száját. Gyorsan rendbe tette a két gyereket és leereszkedett a kordéról. •

— Aggyon isten !

Zsófi rémülten fordult meg.

A parton Kóti állott.

Zsófi nem tudott szólni.

A kutya szorongva leste őket. Nem birt tovább magával, előreszökött s odafutva Zsófihoz, vinnyogva nyargalásztá körül.

Kóti megszólalt :

— Hát té?

Zsófi érezte, hogy rögtön elönti a szemét a könny. A lélegzete is elnehezült s a keble megemelkedett.

— Möggyüttem . . .

Mást akart mondani, nem ezt s maga sem tudta, hogyan szaladt ki a szó a száján.

Kóti maga is ilyenformán lehetett, mert anélkül, hogy tudta volna, odament a kordéhoz és leemelte a nagyobbik gyereket.

— Né te ! — korholta tréfás csodálkozással — Nem soká csákó köll, mög kard.

Zsófit elöntötte a meleg :

— Mögnött úgy-é?

— Mög ez. Hát a másik?

A kicsit már Zsófi vette le.

— Ez is. Mán jár.

Elöl megindultak a kordék. Az emberek már ott állottak az úton.

— Sebösen. Mönnyünk — szólt rá az egyik kubikos Zsófiira.

Kóti előre tekintett:

— Hát az embör? — kérdezte kicsit fulladt hangon.

Zsófi a nyáját nézte.

— Nincs. Elmönt.

Kóti hátradöbbsent :

— El?

— El. Mire oda értem, akkorra mán el is temették.

Egyszerre megkönnyebbült, hogy kimondta s most már engedte, hogy a könnyecsek végigperegjenek az arcán.

A kutya a szoknyájához kapott és rángatni kezdte.

— Nem mész !

— Arrébb te !

A nagyobbik gyerek szólt rájuk :

— Né bánca éds. Húzza kendet.

Kóti megfogta a gyerek kezét.

— Az ám. Húz. Befelé.

A kordé megindult előttük. Kóti oda fordult.

— Melyik a tied?

Zsófi még reszketett, mint a nyárfalevél. Látta, hogy Kóti mit akar és egyszerre elhagyta az ereje.

Felkapta a kicsit, hogy feldobja a kordéra, de Kóti már fogta a zsákját.

— Ez?

Zsófi nyöszörgött :

— Az.

— Más nincs?

— Nincs.

Kóti leemelte a taligáról a zsákot és kiálltak az út mellé.

A lovak lehajtott fejjel, fáradt cammogással haladtak el mellettük. Az egyik kubikos odakiáltott hozzájuk :

— Na? Mögérköztél?

Zsófi égő szemmel nézte. Kóti felelt helyette.

— Mög. Mán most itthon van.

V.

A napok hamar teltek. Októberben lejjebb ereszkedett az éj és egy hűvös hajnalon megeredt a sűrű eső. Most már eshetett. Az eltikkadt, szomjas föld órákon át nyom nélkül elnyelte a vizet.

A kútgém magasból kémlelte a láthatárt s bár borulat ült a tájon, a tanya élénk fehérséggel büszkélkedett a tompa csendben. Zsófi rendbetette megint a házat, az istállóra tetőt húztak, a kert kerítését felállították, békés, tiszta, meghitt barátsággal hallgatott a tanya körül minden.

Zsófi a pitvarban dolgozott. Kóti trágyát hordott. Az idő délfelé komolyan rászánta magát s Kóti kifogott.

— Esik — mondta, amikor beállt az eresz alá.

Zsófi kitekintett és érezte, hogy lassan minden csöpp vére a szívére húzódik. Már hetek óta kínozza ez a nehéz érzés s mindannyiszor elfogta, ahányszor csak a dús, kemény, hatalmas ember megállott a közelében. Ő húsz mult csak, Kóti harmincöt körül járhatott, de nehéz járása, nagy csontja, barázdás, sötét arca jóval többnek mutatta. A magános élet, a pusztai remeteség csaknem zord fönsége ömlött el rajta. Rengetegből kiszakított tölgynek tetszett, akit nap és szél nevelt, hogy állja az egyedülvalóságot s kitárja magát a viharoknak.

Keveset beszéltek. Zsófi most is kiment a kamrába. A féelme csak akkor engedett fel, amikor Kóti behajtott a városba. Szerencsére mostanában igen csak bejárt s egy este odaszólt Zsófinak.

— Szombaton mög bemönyünk.

Zsófi megrettent :

— Visz kigyelmed valakit.

— Sönkit. Majd veled.

— Én nem hagyhatom a gyerököket.

— Majd ángyó vigyáz rá. Már szóltam neki.
Zsófi reszketve dolgozott egész nap. Éveknek tetszett, amíg rájuk virradt a szombat.

Zsófi épen a rózsás fejkendőjét kötötte csokorra, amikor a szomszéd, Nagy, beszólt az udvarról.

— Itt vónánk.

Zsófi sikoltani akart, de a torka összeszorult.

Az ángyó, Nagy anyja lépett be a pitvarba.

— Itt ám. Na galambom — ment oda Zsófihoz, amikor megpillantotta. — Hát aztán ügyejj, jól viselkedj.

A két kocsi elindult. Óra mulva beálltak a városban a körtöltés alatt.

Lekeverködzték a kocsiról és megindultak. Kóti meg Nagy haladt elől, mögöttük Zsófi, meg Nagyné, hátul két öreg.

Amikor megállottak a templom előtt, Zsófi nem bírta tovább. Érezte, hogy ezt a boldogságot nem éli túl.

— Ezt . . . — fakadt fel belőle a zokogás. — Ezt tötte kigyelmed velem?

Nagyné ölelte át :

— Né rijj na ! — hajolt hozzá. — A szögény is embör. Azt is szereti az Isten.

Az orgona már szólt, amikor a templomba beléptek. A pap olyan szépen beszélt, hogy a két asszony végig könnyezett az esketési szertartás alatt. Csak az anyakönyvvezető előtt csendesedtek meg, később pedig, a vásárban, amikor Kóti megállott egy játékosbolt előtt, hogy kardot nézzen ki a gyereknek, Zsófi elomló, nagy szerelemmel simult hozzá :

— Én uram ! . . .

Pillanatra az őszi nap is kibujt a felhők közül és lemosolygott a földre.

Bibó Lajos.

NEM VOLTAM MÁS.

*Nem voltam más a nap alatt:
Két pillanat közt pillanat.*

*Két szín között egy árnyalat,
Rezgő pihe egy szárny alatt.*

*Két hang között egy hang csupán,
Ki elcsendült a zongorán.*

*A szárny fellebbent, messze fel,
Én meg a földön estem el.*

Falu Tamás.